

KRZYSZTOF TRZCIŃSKI

Uniwersytet Jagielloński

ORCID: 0000-0003-0268-6344

krzysztof.trzcinski@uj.edu.pl

ZARZĄDZANIE KONFLIKTAMI W RELACJACH MIĘDZYETNICZNYCH POPRAZ PRZEKSZTAŁCENIA STRUKTURY TERYTORYALNEJ I DECENTRALIZACJĘ. PRZYPADEK INDONEZJI¹

**Managing Conflicts in Inter-Ethnic Relations
Through Territorial Structure Transformation and Decentralization:
The Case of Indonesia**

Abstract

Indonesia is a rare example of a multi-ethnic state that has well-managed most conflicts between ethnic groups and between them and the central government in the first decades of the 21st century, despite being threatened with territorial disintegration at the turn of the century. Following the fall of General Suharto's authoritarian rule in 1998, changes in the territorial structure, decentralization, and their corrections became one of the main tools for conflict management in Indonesia. The article aims to explain specific centripetal mechanisms of conflict management through territorial structure transformation, decentralization, and its corrections and to demonstrate the effects of implementing these mechanisms.

K e y w o r d s: Indonesia, territorial structure, administrative division, decentralisation, centripetalism

¹ Artykuł stanowi zmodyfikowaną wersję referatu wygłoszonego na kongresie IPSA w 2023 r. Badania oraz prezentacja ich wyników były możliwe przy wsparciu finansowym Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych w ramach Programu Strategicznego Inicjatywa Doskonałości w Uniwersytecie Jagiellońskim. Za inspirujące pytania i komentarze autor jest szczególnie wdzięczny następującym badaczom: Michael Breen, Laurence Cooley i Allison McCulloch. Autor dziękuje również za wszelkie uwagi anonimowym recenzentom pierwotnej wersji tekstu.

**Zarządzanie konfliktami w relacjach międzyetnicznych
poprzez przekształcenia struktury terytorialnej i decentralizację.
Przypadek Indonezji**

Abstrakt

Indonezja stanowi rzadki przykład wieloetnicznego państwa, które w pierwszych dekadach XXI w. dobrze radzi sobie z zarządzaniem większością konfliktów w relacjach między grupami etnicznymi oraz między nimi a władzą centralną, mimo że na przełomie wieków groziła jej dezintegracja terytorialna. Głównymi narzędziami zarządzania konfliktami w Indonezji stały się, po upadku autorytarnych rządów gen. Suharto w 1998 r., przekształcenia struktury terytorialnej oraz decentralizacja i jej korekty. Artykuł ma na celu wyjaśnienie specyficznych centrypetalnych mechanizmów zarządzania konfliktami we wskazanym wymiarze oraz przedstawienie dotychczas zidentyfikowanych skutków implementacji tych mechanizmów.

S ł o w a k l u c z o w e: Indonezja, struktura terytorialna, podział administracyjny, decentralizacja, centrypetalizm

WPROWADZENIE

Indonezja stanowi rzadki przykład wieloetnicznego państwa, które w pierwszych dekadach XXI w. dobrze radzi sobie z zarządzaniem większością konfliktów w relacjach między grupami etnicznymi oraz między nimi a władzą centralną. Dzieje się tak, pomimo że na przełomie wieków krajowi groziła dezintegracja terytorialna, co miało związek z uzyskaniem niepodległości przez Timor Wschodni (w 2002 r.) oraz licznymi konfliktami regionalnymi, często o charakterze separatystycznym. Do głównych narzędzi zarządzania konfliktami w Indonezji po upadku autorytarnych rządów gen. Suharto² należą zmiany struktury terytorialnej oraz decentralizacja i jej istotne korekty.

Obecnie Indonezja ma cztery poziomy struktury terytorialnej. Pierwszy poziom tworzą prowincje (*provinsi*), drugi – dystrykty (regencje, *kabupaten*) i okręgi miejskie (*kota*), trzeci – gminy (zwykle nazywane *kecamatan*), a czwarty – wsie (najczęściej nazywane *desa*). Jednostki terytorialne pierwszego i drugiego poziomu mają swoje organy wykonawcze i ustawodawcze (rady przedstawicielskie), a przewodniczący (i ich zastępcy) organów wykonawczych oraz członkowie rad przedstawicielskich pochodzą z wyboru. Na pierwszych dwóch po-

² Suharto sprawował urząd prezydenta Indonezji w latach 1967–1998.

ziomach skoncentrowana jest największa władza samorządowa i mają one zasadnicze znaczenie z perspektywy decentralizacji.

Po 1998 r. władze Indonezji wdrażały różne mechanizmy w celu zmiany charakteru struktury terytorialnej i implementacji oraz korekty decentralizacji. Wśród nich najważniejsze są: (1) fragmentacja struktury terytorialnej poprzez utworzenie dużej liczby zdecentralizowanych jednostek terytorialnych na różnych szczeblach władzy (prolifracja); (2) przeniesienie znacznej części uprawnień i obowiązków władzy publicznej z poziomu centralnego i prowincjonalnego na poziom dystryktów i okręgów miejskich; (3) wprowadzenie bezpośredniego wyboru najwyższych organów władzy prowincji, dystryktów i okręgów miejskich; (4) wycofanie niektórych ważnych uprawnień i obowiązków władzy publicznej z poziomu dystryktów oraz okręgów miejskich i przeniesienie ich na poziom prowincji; (5) wydzielenie nowych prowincji z tych, które doświadczyły konfliktów międzygrupowych lub konfliktów między grupami (etnicznymi, religijnymi) a władzą centralną; 6) utworzenie nowych prowincji w sytuacji antagonizmów wewnątrzgrupowych przy użyciu „kreatywnej księgowości etnicznej”.

Rozwiązania, o których mowa, można określać mianem mechanizmów w znaczeniu procesów i metod, za pomocą których funkcjonująca w okresie rządów Suharto organizacja terytorialna i administracyjna państwa nabiera obecnie nowej formy. Zmiany w indonezyjskiej strukturze terytorialnej oraz implementacja i korekta decentralizacji są w tym artykule wyjaśniane z perspektywy centrypetalizmu jako jednego z głównych modeli teorii międzyetnicznego współrzędzenia (*power-sharing*), skonceptualizowanego przez Donalda Horowitza³. Struktura terytorialna i decentralizacja stanowią ważne płaszczyzny umożliwiające członkom różnych segmentów społecznych, w tym w szczególności grup etnicznych, udział we władzy⁴, a w konsekwencji ograniczanie konfliktów na poziomach prowincji i lokalnym⁵.

³ D.L. Horowitz, *Ethnic Power Sharing: Three Big Problems*, „Journal of Democracy” 2014, t. 25, nr 2, s. 5–20. W polskiej literaturze zob. K. Trzciński, *Centrypetalizm – integrujący system polityczny dla państw wieloetnicznych: Zarys teorii empirycznej*, „Studia Polityczne” 2015, t. 39, nr 3, s. 183–213; *Idem*, *Ograniczanie konfliktów w Nigerii i Indonezji: Hybrydowy model power-sharing*, Elipsa Dom Wydawniczy, Warszawa 2019, zwłaszcza s. 23–43.

⁴ Inną, istotną w tej materii, płaszczyznę aktywności politycznej stanowią partie polityczne. Zob. K. Trzciński, *Power-sharing in Indonesia: Stability through hybridity*, w: A.W. Jelonek (red.), *Power-sharing in the Divided Asian Societies*, V&R unipress, Göttingen 2023, s. 13–43.

⁵ Nie bez znaczenia dla tej problematyki jest również obowiązujący w Indonezji specjalny wymóg wyboru „ponadetnicznego” prezydenta, *de facto* stymulujący zawieranie międzyetnicznych sojuszy przed- i powyborczych. Zob. K. Trzciński, *Wymóg uzyskania terytorialnego rozłożenia głosów (poparcia) w wyborach prezydenckich*, „Athenaeum. Polskie

Z perspektywy logiki centrypetalizmu struktura terytorialna powinna być zaprojektowana w taki sposób, aby dzielić zwłaszcza większe grupy etniczne między różne jednostki terytorialne i – gdy to możliwe – czynić takie jednostki wielosegmentowymi. W konsekwencji mechanizmy centrypetalne w wymiarze struktury terytorialnej i decentralizacji to takie, które z jednej strony rozbijają jedność segmentów, zwłaszcza etnicznych, a z drugiej *de facto* zmuszają elity różnych segmentów do współpracy w ramach wielosegmentowych jednostek terytorialnych⁶.

Artykuł ma na celu (1) wyjaśnienie specyficznych centrypetalnych mechanizmów zarządzania konfliktami między grupami etnicznymi oraz między nimi a władzą centralną w Indonezji po 1998 r. poprzez przekształcanie struktury terytorialnej, decentralizację i jej korekty, a także (2) przedstawienie dotychczas zidentyfikowanych efektów implementacji tych mechanizmów. W badaniach zastosowane zostały następujące metody: porównawcza w ujęciu temporalnym, śledzenia procesu, problemowa analiza treści piśmiennictwa i analiza instytucjonalno-prawna. Dla uzyskania potrzebnych informacji oraz ich analizy kluczowe znaczenie miały takie techniki badawcze jak: wywiady (częściowo ustrukturyzowane) i dyskusje grupowe z lokalnymi ekspertami odbyte przez autora w 2023 r. w trakcie pobytów badawczych na dwóch indonezyjskich uniwersytetach – Brawijaya w Malang i Gadjah Mada w Yogyakarta.

Historia przekształceń struktury terytorialnej i decentralizacji po upadku rządów Suharto sięga reformy z 1999 r.⁷, w wyniku której Indonezja została państwem unitarnym, ale zdecentralizowanym⁸. Zasadnicza reforma struktury terytorialnej, połączona z decentralizacją, miała miejsce za rządów Jusufa Habibiego, który został wiceprezydentem na krótko przed ustąpieniem Suharto i pełnił funkcję prezydenta w okresie przejściowym w latach 1998–1999. Habibie pochodził z Celebesu (Sulawesi) i rozumiał aspiracje samorządowe na tzw. wyspach zewnętrznych, to jest obszarach położonych poza Jawą, które zostały poważnie dotknięte centralizacją władzy za czasów pierwszych prezydentów Indonezji, Sukarno i Suharto. Rdzeń tych aspiracji

Studia Politologiczne” 2016, t. 49, *passim*, <https://doi.org/10.15804/athena.2016.49.07>; *Idem*, *The Centripetal Spatial Vote Distribution Requirement in Presidential Elections: The Cases of Nigeria and Indonesia*, „Acta Asiatica Varsoviensia” 2017, t. 30, nr 1, *passim*.

⁶ *Idem*, *Consociationalism Meets Centripetalism: Hybrid Power-Sharing*, „Nationalism and Ethnic Politics” 2022, t. 28, nr 3, *passim*, <https://doi.org/10.1080/13537113.2021.2004761>.

⁷ Ustawa Republiki Indonezji nr 22 z 1999 r.

⁸ Konstytucja Republiki Indonezji z 1945 r. (z późniejszymi zmianami), art. 1 (1), 18, 25A.

został uchwycony przez Horowitza⁹, który zauważa, że w okresie autorytarnym „istniała wielka nierówność w wymianie dochodów i wydatków między centrum a różnymi regionami” w Indonezji. Polegała ona między innymi na tym, że niektóre obszary bogate w zasoby naturalne wspierały rozwój Jawy, często pozostając niedoinwestowanymi. Innym wymiarem dominacji kontrolowanej przez Jawajczyków władzy centralnej nad wyspami zewnętrznymi było to, że często umieszczała ona głównie Jawajczyków, rzadziej Sundajczyków (druga co do wielkości grupa etniczna w Indonezji), zwykle byłych oficerów armii indonezyjskiej, na stanowiskach administracyjnych na szczeblu prowincji i niższych.

Decentralizacja autorytarnego, silnie scentralizowanego państwa miała na celu między innymi stworzenie sprawiedliwszego systemu podziału zasobów budżetowych i umożliwienie elitom regionalnym zarządzania sprawami obszarów, na których mieszkali i które znali lepiej niż urzędnicy szczebla centralnego¹⁰. Decentralizacja była również odpowiedzią na żądania usunięcia często skorumpowanych urzędników prowincjonalnych i lokalnych, którzy objęli urząd za czasów rządów Suharto i często należeli do Golkar, partii, przy pomocy której dyktator ten rządził Indonezją. Decentralizacja miała również ograniczyć żądania autonomii i tendencje separatystyczne występujące w niektórych częściach Indonezji¹¹. Co ważne, decentralizacja miała też prowadzić do sprawiedliwszego podziału zysków z eksploatacji zasobów, między rząd centralny a władze na szczeblu lokalnym i prowincjonalnym. Ogólnie rzecz biorąc, decentralizacja w połączeniu ze zmianami w strukturze terytorialnej miała na celu generowanie rozwoju cywilizacyjnego i ograniczanie rozmaitych konfliktów.

Decentralizacja przeprowadzona w Indonezji miała bardzo szeroki charakter, ponieważ łączyła w sobie kilka rodzajów autonomii – polityczną, fiskalną i administracyjną. Autonomia polityczna dała obywatelom możliwość ustanawiania władz samorządowych, autonomia fiskalna pozwoliła, by lokalne rządy wydawały własne pieniądze, a autonomia administracyjna stała się prerogatywą planowania i stosowania różnych polityk¹².

⁹ D.L. Horowitz, *Constitutional Change and Democracy in Indonesia*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, s. 71.

¹⁰ A. Booth, *Splitting, splitting and splitting again: A brief history of the development of regional government in Indonesia since independence*, „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde” 2011, t. 167, nr 1, s. 33–42, <https://doi.org/10.1163/22134379-90003601>.

¹¹ D.L. Horowitz, *Constitutional Change*, s. 72, 269.

¹² K. Digidowiseiso, S.M. Murshed, S.I. Bergh, *What Drives Regional Proliferation in Indonesia? Assessing the Role of Institutions*, „Lex Localis-Journal of Local Self-Government” 2022, t. 20, nr 1, s. 27–55, [https://doi.org/10.4335/20.1.27-54\(2022\)](https://doi.org/10.4335/20.1.27-54(2022)).

W dalszej części artykułu zostaną wyjaśnione konkretne mechanizmy przemian struktury terytorialnej i decentralizacji po 1998 r. oraz omówione ich wstępne efekty.

FRAGMENTACJA STRUKTURY TERYTORIALNEJ I PROLIFERACJA ZDECENTRALIZOWANYCH JEDNOSTEK TERYTORIALNYCH

Szeroko rozumiane przekształcenia dotyczące władztwa regionalnego w Indonezji obejmowały zmiany w strukturze terytorialnej i delegowanie przez władzę centralną wielu uprawnień i obowiązków na niższe szczeble władzy. Reorganizacja struktury terytorialnej Indonezji, zainicjowana w 1999 r., polegała w szczególności na mnożeniu prowincji i dystryktów oraz okręgów miejskich¹³. Proces regionalnej proliferacji, to jest stosunkowo szybki wzrost dużej liczby jednostek terytorialnych, jest określany jako *pemekaran* (ekspansja, rozwój, rozkwit)¹⁴. W 1997 przed rozpoczęciem procesu demokratyzacji, w Indonezji było 27 prowincji, a w 2022 r. było ich już 38¹⁵. Liczba dystryktów oraz okręgów miejskich zaś wzrosła w latach 1997–2022 z 291 do 514¹⁶. W literaturze wymieniane są następujące czynniki, które wpłynęły na implementację *pemekaran*¹⁷: (1) bliskość spraw społeczności lokalnych dla samorządów i możliwość zwiększenia przez nie efektywności usług publicznych; (2) lepsze wykorzystywanie środków finansowych, uzyskanych z eksploatacji zasobów lokalnych, na potrzeby społeczności lokalnych; (3) większe transfery fiskalne z rządu centralnego do społeczności lokalnych za pośrednictwem systemów DAU¹⁸ i DAK¹⁹; (4) bardziej korzystny dla społeczności lokalnych podział dochodów między rząd centralny a rządy lokalne za pośrednictwem systemu

¹³ Ustawa Republiki Indonezji nr 22 z 1999 r., Ustawa Republiki Indonezji nr 25 z 1999 r., Konstytucja Republiki Indonezji z 1945 r. (z późniejszymi zmianami), art. 18.

¹⁴ Ustawa Republiki Indonezji nr 23 z 2014 r., art. 32–33.

¹⁵ Po upadku rządów Suharto Timor Wschodni (Timor-Leste) przestał być prowincją indonezyjską. Obszar ten po inwazji w 1975 został zaanektowany przez Indonezję i w 1976 r. uzyskał status prowincji jako Timor Timur. Jednak w 1999 władza nad tym terytorium została przekazana Tymczasowej Administracji Narodów Zjednoczonych w Timorze Wschodnim (UNTAET), a w 2002 r. Timor Wschodni uzyskał niepodległość.

¹⁶ K. Digidowiseiso, S.M. Murshed, S.I. Bergh, *What Drives Regional Proliferation*, s. 30.

¹⁷ *Ibidem*, s. 28–29, 32–35, 45–46, 50; R. Istania, *How do ethnic groups compete for a new province in a decentralised Indonesia?*, „Asian Journal of Political Science” 2021, t. 29, nr 3, s. 316–337.

¹⁸ Dana Alokasi Umum – Fundusz Ogólnego Przeznaczenia.

¹⁹ Dana Alokasi Khusus – Fundusz Specjalnego Przeznaczenia.

DBH²⁰; (5) rywalizacja pomiędzy lokalnymi elitami politycznymi; (6) poszukiwanie tzw. renty (fiskalnej, gospodarczej i biurokratycznej) przez elity lokalne i regionalne oraz wykorzystywanie w tym celu zasobów grupowych, w tym polityków, przedsiębiorców, społeczeństwa obywatelskiego, do tworzenia „koalicji terytorialnych”; (7) ambicje polityczne tych członków elit, którzy niejednokrotnie bezskutecznie próbowali zwiększyć swoją rolę w większej jednostce terytorialnej, na przykład przegrywając wybory na urząd gubernatora, mając niewielkie wpływy w parlamencie prowincjonalnym i nie będąc w stanie zmienić tej sytuacji w ramach większej prowincji; (8) rywalizacja polityczna między grupami etnicznymi zamieszkującymi różne części danej prowincji, wśród elit mniejszych grup powodowana poczuciem ich marginalizacji przez większe grupy.

Co istotne, kluczową siłą napędową *pemekaran* i tworzenia niektórych nowych prowincji i dystryktów w Indonezji była potrzeba rządu centralnego, aby powstrzymać działania separatystyczne lub inne sytuacje konfliktowe. Proliferacja regionalna niejednokrotnie powoduje podział różnych segmentów społecznych, w tym zwłaszcza grup etnicznych, w taki sposób, że zamieszkują one różne prowincje. Z drugiej strony *pemekaran* może przyczyniać się do frakcjonowania etnicznego na poziomie niższym niż prowincje, na przykład poprzez tworzenie bardziej jednorodnych etnicznie dystryktów, w których interesy elit politycznych koncentrują się między innymi na poszukiwaniu renty na poziomie lokalnym, a nie na potencjalnych interesach całych grup etnicznych²¹. Ponieważ nie wszystkie aspekty i skutki regionalnej proliferacji są oceniane pozytywnie, przynajmniej przez część indonezyjskich elit politycznych na szczeblu rządu centralnego, proces ten jest okresowo utrudniany lub nawet zatrzymywany, na przykład przez wprowadzenie moratorium²².

²⁰ Dana Bagi Hasil – Fundusz Podziału Dochodów oparty na zasobach naturalnych i przychodach podatkowych.

²¹ F. Fitriani, B. Hofman, K. Kaiser, *Unity in diversity? The creation of new local governments in a decentralising Indonesia*, „Bulletin of Indonesian Economic Studies” 2005, t. 41, nr 1, s. 57–79, <https://doi.org/10.1080/00074910500072690>; J.H. Pierskalla, *Splitting the Difference? The Politics of District Creation in Indonesia*, „Comparative Politics” 2016, t. 48, nr 2, s. 249–268, <https://doi.org/10.5129/001041516817037754>; K. Digdowiseiso, S.M. Murshed, S.I. Bergh, *What Drives Regional Proliferation*, s. 27–55.

²² D. Tomsa, *Toning down the ‘big bang’: The politics of decentralisation during the Yudhoyono years*, w: E. Aspinall, M. Mietzner, D. Tomsa (red.), *The Yudhoyono presidency: Indonesia’s decade of stability and stagnation*, Singapore 2015, s. 166.

DECENTRALIZACJA POPRZECZ PRZENOSZENIE UPRAWNIEN I OBOWIĄZKÓW WŁADZY CENTRALNEJ I PROWINCJI NA POZIOM DYSTRYKTÓW I OKRĘGÓW MIEJSKICH

Specyfika indonezyjskiej reformy decentralizacyjnej z 1999, która weszła w życie w 2001 r., polegała przede wszystkim na tym, że władza centralna przekazała pierwotnie znaczną część swoich uprawnień i obowiązków władzy nie na szczeblu prowincji, ale na niższym poziomie – dystryktów i okręgów miejskich. Ten rodzaj decentralizacji ograniczył kompetencje rządów prowincji do niewielkiej liczby uprawnień i obowiązków realizowanych w imieniu rządu centralnego, a w szczególności do kwestii związanych z bezpieczeństwem, religią, planowaniem rozwoju, zarządzaniem sprawami wykraczającymi poza zakres władztwa poszczególnych dystryktów i okręgów miejskich, na przykład z zakresu planowania rozwoju infrastruktury transportowej lub przesyłowej. Inne podstawowe kompetencje, w tym, co najważniejsze, zarządzanie zasobami, zostały przekazane organom władzy dystryktów i okręgów miejskich. Ekonomiczny zamysł decentralizacji polegał na tym, że tylko 10% pieniędzy przekazywanych przez rząd centralny niższemu szczeblowi władzy miało trafić do prowincji²³. Taki model decentralizacji miał wygenerować szybszy rozwój lokalny, choćby dlatego, że założono, iż lokalne elity lepiej znają potrzeby rozwojowe obszarów, którymi mają zarządzać, niż władze prowincji i władza centralna. Jak twierdzi Horowitz²⁴, ograniczenie władzy politycznej i redystrybucję zasobów finansowych na poziomie prowincji można również wyjaśnić tym, że po upadku rządów Suharto to głównie na tym poziomie terytorialnym wystąpiły „nastroje separatystyczne i żądania autonomii”²⁵.

Przeniesienie znacznej części uprawnień i obowiązków władzy publicznej z poziomu władzy centralnej i prowincji na poziom dystryktów i okręgów miejskich przyniosło znaczący efekt centrypetalny,

²³ D.L. Horowitz, *Constitutional Change*, s. 73.

²⁴ *Ibidem*, s. 72, 90.

²⁵ Trudno nie zgodzić się z przytoczonymi obserwacjami Horowitza, ponieważ w rozmowach z indonezyjskimi politologami padły m.in. takie stwierdzenia dotyczące wspomnianego wymiaru decentralizacji, jak: „politycy podjęli rywalizację w ramach nowych reguł gry, ponieważ jest o co konkurować”; „zamiast walczyć lub podżęgać do konfliktów, ludzie z aspiracjami politycznymi lub buntownicy przeciwko władzy w Dżakarcie mogą się teraz wzbogacać lokalnie”; „w nowej rzeczywistości administracyjnej, a zwłaszcza gospodarczej, lokalni politycy i byli rebelianci są bardziej zainteresowani pokojem niż konfliktem” oraz „spory zostały przeniesione na inny, bardziej cywilizowany poziom, bez użycia siły”. Cytaty te pochodzą z wypowiedzi indonezyjskich ekspertów sformułowanych w trakcie wywiadów i dyskusji grupowych z autorem, które miały miejsce w 2023 r. na Uniwersytetach Brawijaya w Malang i Gadjah Mada w Yogyakarta.

gdyż wygenerowało zjawisko, które można określić jako „fragmentację i dywersyfikację interesów w obrębie grup etnicznych”. Częścią tego zjawiska jest uświadomienie sobie przez elity grup etnicznych, że w warunkach samorządności i mnożenia się centrów władzy interesy etniczne stają się bardziej ideą abstrakcyjną niż stanem rzeczywistym. W nowej rzeczywistości prawnej i politycznej stworzonej na szczeblach władzy niższych niż rząd centralny *de facto* nie ma wiele miejsca na realizację interesów całych segmentów etnicznych, jest raczej na interesy subsegmentów w ich obrębie. Interesy tych segmentów, które mogłyby wzmacniać rzeczywistą lub potencjalną jedność elit grupowych przed wejściem w życie reformy decentralizacyjnej, zostały zatem „rozbite” na lokalne interesy subsegmentów. W wyniku fragmentacji i dywersyfikacji interesów postępuje jednoczesny proces demontażu lub rozpadu jedności elit grupowych, wcześniej, w warunkach autorytaryzmu, ugruntowywanej przez istnienie interesów segmentowych, w tym przede wszystkim interesów ekonomicznych. Owo rozbicie jedności interesów grupowych nie było trudne, gdyż – choć grupy etniczne zazwyczaj zamieszkują dany obszar w sposób zwarty – różne części danego regionu mogą posiadać różne zasoby. W jednej części zasobem może być las lub grunty rolne, w innej mogą to być podziemne surowce naturalne lub zasoby morskie. Zazwyczaj każdy dystrykt ma jakiś rodzaj zasobów naturalnych. W sytuacji, w której zmiany w strukturze terytorialnej pomnażały liczbę lokalnych ośrodków władzy, a decentralizacja dawała realną władzę lokalnym elitom, zyskiwały one większą kontrolę nad zasobami zlokalizowanymi na danym obszarze. Ponadto mnożenie ośrodków władzy pozwalało na zwiększenie liczby stanowisk administracyjnych na różnych szczeblach władzy i dawało sprawczość, a jednocześnie korzyści finansowe i różne przywileje większej części elit grupowych niż gdyby istniała niewielka liczba ośrodków władzy i koncentracja istotnych kompetencji na szczeblu prowincji. Po otrzymaniu udziału we władzy politycznej, w tym możliwości decydowania w sprawach gospodarczych interesy dużej części elit grup etnicznych skupiły się na kwestiach *stricte* lokalnych, co osłabiało jedność elit różnych grup etnicznych i automatycznie przyczyniało się do zmniejszania napięć w stosunkach między nimi a rządem centralnym.

Zdaniem Horowitza, jednym ze skutecznych mechanizmów ograniczania konfliktów w państwach wieloetnicznych, zidentyfikowanym w XX w. w Nigerii, jest wypuklanie konfliktów wewnątrz segmentów lub – innymi słowy – między subsegmentami (np. lokalnymi) danego

segmentu. W przypadku efektów indonezyjskiej reformy decentralizacyjnej nie należy jednak mówić o uwypuklaniu konfliktów wewnątrz grup etnicznych ze względu na przeniesienie kontroli nad zasobami na szczebel władz lokalnych, ale raczej o osiągnięciu efektu reorientacji podejścia wewnątrzgrupowego do interesów grupowych. W okresie autorytaryzmu elity niektórych grup etnicznych uważały, że ich grupy były na różne sposoby eksploatowane i dyskryminowane przez dominujących Jawajczyków (nadal ok. 40% populacji Indonezji), na przykład poprzez eksploatację zasobów naturalnych znajdujących się na terenach osadnictwa mniejszych grup lub poprzez przesiedlanie Jawajczyków na te obszary i bezpłatne przekazywanie im ziemi pod uprawę. Takie działania rządu centralnego często wywoływały opór elit grup etnicznych. Reforma decentralizacyjna w okresie demokratyzacji zmieniła ten stan rzeczy i skupiła uwagę elit subsegmentów na kwestiach lokalnych. W przypadku Indonezji można mówić o zaspokojeniu potrzeb szerokiej części elit segmentowych. Chociaż efekt, który wystąpił w Indonezji, nie jest dokładnie taki sam, jak ten zidentyfikowany przez Horowitza w Nigerii, to logika jest bardzo podobna, ponieważ indonezyjska inżynieria instytucjonalna w zakresie struktury terytorialnej i decentralizacji doprowadziła do ukształtowania się nowego kontekstu prawnego, w którym aktorzy polityczni, dzięki poważnym bodźcom politycznym (np. realizacja ambicji politycznych, uczestnictwo we władzy, posiadanie wpływów i koneksji), a jednocześnie bodźcom ekonomicznym (np. udział w podejmowaniu decyzji ekonomicznych, alokacji środków budżetowych, apanażach), są skłonni działać zgodnie z nowymi zasadami gry politycznej. Horowitz zauważa, że „jeśli istnieje determinacja, by grać według zasad, zasady mogą zmieniać system w taki sposób, że sama gra ulega zmianie”²⁶. W przypadku Indonezji ta silna determinacja wynikała właśnie z nowo uzyskanego w warunkach decentralizacji dostępu do władzy i korzyści ekonomicznych dla większej części elit grupowych.

WPROWADZENIE BEZPOŚREDNICH WYBORÓW NA NAJWYŻSZE STANOWISKA W PROWINCJACH, DYSTRYKTACH I OKRĘGACH MIEJSKICH

W 2004 dokonana została korekta decentralizacji w Indonezji poprzez wdrożenie od 2005 r. bezpośrednich wyborów (*pilkada*) na stanowiska

²⁶ D.L. Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, Berkeley 1985, s. 601.

gubernatora prowincji (*gubernur*), zarządcy dystryktu (*bupati*) i burmistrza okręgu miejskiego (*wali kota*) oraz ich zastępców²⁷. Zwierzchnicy tych jednostek administracyjnych wcześniej byli wybierani przez legislatury prowincji lub lokalne. Genezą wprowadzenia korekty mogła być praktyka kupowania głosów przez kandydatów na najwyższe stanowiska we władzach prowincji i niższych jednostek administracyjnych wśród członków prowincjonalnych i lokalnych legislatur. Warto zauważyć, że indonezyjska ustawa zasadnicza jest elastyczna w kwestii wyboru gubernatorów, zarządców dystryktów i burmistrzów, ponieważ stwierdza jedynie, że powinni być oni wybierani demokratycznie²⁸. Dopiero nowe prawo z 2004 r. dodatkowo określa, że zwierzchnicy prowincji oraz dystryktów i okręgów miejskich powinni być wybierani bezpośrednio²⁹. Marcus Mietzner wskazuje, że innowacja ta ułatwiła „współpracę polityczną między różnymi grupami etnicznymi i religijnymi”³⁰, ponieważ każdy kandydat na zwierzchnika prowincji oraz dystryktu (i okręgu miejskiego) obecnie musi kandydować w tandemie z kandydatem na swojego zastępcę. Takie rozwiązanie wymaga utworzenia szerokiej koalicji wyborczej, co w warunkach wieloetnicznej jednostki terytorialnej w praktyce oznacza, że kandydaci na te stanowiska muszą pochodzić z różnych grup etnicznych. Ponadto program polityczny kandydatów na najwyższe stanowiska we władzach prowincji i lokalnych musi być kierowany do wyborców wywodzących się z różnych grup etnicznych.

Nowe prawo ułatwiło współpracę międzysegmentową i międzypartijną również dlatego, że wymagało, aby para kandydatów na najwyższe stanowiska we władzach prowincji i lokalnych była nominowana wyłącznie przez te partie polityczne lub ich koalicje, które w ostatnich wyborach do legislatur prowincjonalnych i lokalnych zdobyły co najmniej 15% głosów. To prawo, *de facto* zakazujące niezależnym kandydatom startowania w wyborach na zwierzchników prowincji i dystryktów (oraz okręgów miejskich), w 2007 r. zostało uznane przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodne z ustawą zasadniczą. Niemniej jednak zmienione wkrótce potem przepisy w tej materii nałożyły tak wiele przeszkód na kandydatów niezależnych, że partie polityczne

²⁷ Ustawa Republiki Indonezji nr 32 z 2004 r.

²⁸ Konstytucja Republiki Indonezji z 1945 r., art. 18 (4).

²⁹ Ustawa Republiki Indonezji nr 32 z 2004 r., art. 56 (1).

³⁰ M. Mietzner, *Indonesia's decentralization: The rise of local identities and the survival of the nation-state*, w: H. Hill (red.), *Regional dynamics in a decentralized Indonesia*, Singapore 2014, s. 60, 64.

utrzymały faktyczny monopol na nominowanie kandydatów na najwyższe stanowiska we władzach prowincji i lokalnych.

W 2015 r. uchwalono przepisy³¹ zezwalające na nominowanie par kandydatów na stanowiska w wyborach na gubernatorów, zarządców dystryktów i burmistrzów jedynie tym partiom politycznym lub koalicjom, które zdobyły co najmniej 25% głosów lub 20% miejsc w wyborach do legislatur prowincjonalnych i lokalnych³². Z kolei niezależni kandydaci muszą między innymi zebrać bardzo dużą liczbę podpisów obywateli popierających ich kandydatury.

Ważnym elementem porozumień koalicyjnych związanych z bezpośrednim wyborem zwierzchników prowincji, dystryktów i okręgów miejskich oraz powyborczym tworzeniem rządów prowincjonalnych i lokalnych często jest algorytm podziału stanowisk między główne partie w koalicji, a także między członków różnych grup etnicznych lub wspólnot religijnych. Jak zauważa Horowitz, takie koalicje w Indonezji „istniały niemal wszędzie, ponad liniami podziału”³³, na przykład między muzułmanami i chrześcijanami lub tuziemcami i migrantami, a zatem członkami różnych grup etnicznych. Jak jednak dowodzi Dirk Tomsa, prowincjonalne i lokalne koalicje przedwyborcze nie zawsze sprawdzają się jako koalicje powyborcze. Zwłaszcza koalicje na poziomie lokalnej władzy wykonawczej bywają paraliżowane w sytuacji, gdy członkowie legislatur czują się wykluczani przez kierownictwo swoich partii „z procesu rządzenia i, co być może ważniejsze, z dostępu do zasobów patronatu”³⁴. Większa skuteczność sojuszy regionalnych może zatem wymagać zarówno rozwoju odpowiedniej kultury politycznej skoncentrowanej na długoterminowej i owocnej współpracy różnych stron, ale także dalszych modyfikacji reguł decentralizacji, np. pod względem zwiększenia kompetencji zastępców zwierzchników prowincji, dystryktów i okręgów miejskich lub (i) ściślejszego podziału kompetencji między zwierzchnikami a ich zastępcami.

³¹ Ustawa Republiki Indonezji nr 1 z 2015 r.

³² A. Aman, D. Tomsa, *The constitutional and legislative foundations of Indonesia's electoral regime*, w: M. Crouch (red.), *Constitutional Democracy in Indonesia*, Oxford University Press, Oxford 2023, s. 144.

³³ D.L. Horowitz, *Constitutional Change*, s. 172–173, 176–177.

³⁴ D. Tomsa, *Toning down the 'big bang'*, s. 161.

WYCOFANIE CZĘŚCI UPRAWNIEŃ I OBOWIĄZKÓW WŁADZY PUBLICZNEJ Z POZIOMU DYSTRYKTÓW I OKRĘGÓW MIEJSKICH I PRZENIESIENIE ICH NA POZIOM PROWINCJI

Kolejna modyfikacja reformy decentralizacyjnej, uchwalona w 2014 r.³⁵, poważnie ograniczyła uprawnienia samorządu lokalnego na poziomie dystryktów i okręgów miejskich, przyznając większe uprawnienia rządowi prowincji i władzom centralnym. Tomsa postrzega tę korektę decentralizacji w kategoriach ponownej centralizacji³⁶, zauważając, że wstępem do odebrania niektórych ważnych uprawnień i obowiązków władzom na szczeblu dystryktów i okręgów miejskich było ograniczenie ich uprawnień podatkowych w nowych regulacjach prawnych przyjętych w 2009 r.³⁷, które wprowadzały zamkniętą listę możliwych do ustanawiania podatków i opłat jako odpowiedź na liczne nadużycia w tej materii ze strony władzy na poziomie lokalnym przy użyciu lokalnych aktów prawnych (*perda*)³⁸.

Ustawa z 2014 r. zmieniająca reformę decentralizacyjną wzmacniała instrumenty kontroli rządu centralnego nad władzami lokalnymi i precyzowała ich uprawnienia oraz obowiązki. Nowe regulacje pozwalają rządowi centralnemu na skuteczniejsze dyscyplinowanie władz lokalnych, w tym karanie lub odwoływanie ich członków w określonych sytuacjach. Ta korekta decentralizacji była następstwem napięć między rządem centralnym a różnymi władzami lokalnymi wynikających z różnej interpretacji niektórych przepisów ustawy o decentralizacji przyjętej w 1999 r. Po jej wejściu w życie władza centralna wielokrotnie oskarżała władze lokalne na przykład o uchwalanie przepisów lokalnych niezgodnych z prawem krajowym, niedotrzymywanie terminów zatwierdzania budżetów lokalnych oraz nieprawidłowe wydawanie środków budżetowych.

Korekta decentralizacji wzmocniła nadzorcze i doradcze uprawnienia gubernatorów prowincji jako przedstawicieli rządu centralnego w odniesieniu do władz dystryktów i okręgów miejskich. Gubernatorzy prowincji uzyskali prerogatywę kontroli prawa ustanawianego przez władze dystryktów i okręgów miejskich, w tym unieważniania go w przypadku uznania za niezgodne z prawem krajowym, a nawet

³⁵ Ustawa Republiki Indonezji nr 23 z 2014 r.

³⁶ D. Tomsa, *Toning down the 'big bang'*, s. 156–157, 171.

³⁷ Ustawa Republiki Indonezji nr 28 z 2009 r.

³⁸ D. Tomsa, *Toning down the 'big bang'*, s. 164.

z moralnością lub porządkiem publicznym. Jednak ta prerogatywa gubernatorów prowincji została uznana za niezgodną z konstytucją w 2017 r. przez Trybunał Konstytucyjny, który orzekł, iż leży ona w gestii Sądu Najwyższego³⁹.

Najistotniejsze jest jednak to, że ustawa z 2014 r. zwiększyła status władz prowincji, przyznając im, jako „rozszerzone ramię rządu centralnego”⁴⁰, bardzo ważne uprawnienia ekonomiczne, które od 2001 r. pozostawały w gestii władz lokalnych, w szczególności nadzór nad górnictwem, lasami, zasobami morskimi i rybołówstwem. Zatem podczas gdy w ustawie decentralizacyjnej z 1999 rząd centralny przekazał zarządzanie różnymi zasobami władzom lokalnym, w ustawie z 2014 r. odebrał im te uprawnienia i przekazał je władzom prowincjonalnym. Ta znacząca zmiana w treści zasad decentralizacji została uzasadniona przez władzę centralną potrzebą wprowadzenia skuteczniejszego zarządzania zasobami i zapobiegania degradacji środowiska, a także koniecznością ograniczenia, w niektórych przypadkach, nadużyć władzy na szczeblu lokalnym i rosnącego klientelizmu.

WYDZIELENIE NOWYCH PROWINCJI Z PROWINCJI, KTÓRE DOŚWIADCZYŁY KONFLIKTÓW MIĘDZYSEGMENTOWYCH LUB KONFLIKTÓW MIĘDZY SEGMENTAMI A RZĄDEM CENTRALNYM

Centrypetalny wymiar transformacji struktury terytorialnej jest najwyraźniej widoczny w wydzielaniu nowych prowincji z przynajmniej niektórych spośród tych, które doświadczyły prób uzyskania szerszej autonomii, konfliktów międzysegmentowych i (lub) konfliktów między segmentami a rządem centralnym. Wydzielanie nowych prowincji i zarazem terytorialne „okrajanie” starszych i może służyć zwłaszcza takim oficjalnym lub nieoficjalnym celom, jak rozdzielenie stron konfliktu, a także rozbitcie lub przeciwdziałanie wzmocnieniu (rzeczywistej lub potencjalnej) jedności wewnątrzgrupowej. Dobrymi przykładami utworzenia nowych prowincji w sytuacji rzeczywistego lub potencjalnego konfliktu są: wydzielenie Moluków Północnych z Moluków w 1999⁴¹, Gorontalo z Sulawesi Północnego w 2000⁴² i Wysp Riau

³⁹ S. Butt, *The Indonesian Constitutional Court: Reconfiguring Decentralization for Better or Worse?*, „Asian Journal of Comparative Law” 2019, t. 14, nr 1, s. 157–160, 169–170, <https://doi.org/10.1017/asjcl.2018.19>.

⁴⁰ D. Tomsa, *Toning down the 'big bang'*, s. 165.

⁴¹ Ustawa Republiki Indonezji nr 46 z 1999 r.

⁴² Ustawa Republiki Indonezji nr 38 z 2000 r.

z Riau w 2002 r.⁴³ Dwa pierwsze przypadki zostały już szerzej omówione w piśmiennictwie⁴⁴. Warto zatem bliżej przyjrzeć się przypadkowi położonej głównie na Sumatrze prowincji Riau, który jest dość ogólnie omawiany w literaturze.

Pierwotnie, jeszcze przed uznaniem niepodległości Indonezji przez Holendrów, w latach 1945–1948, Sumatra wraz z przyległymi mniejszymi wyspami stanowiła jedną prowincję. W 1948 r. została ona podzielona na trzy mniejsze: Sumatra Północna, Sumatra Środkowa i Sumatra Południowa. W drugiej połowie lat 50. XX w., w obliczu wzrostu centralizacji władzy i jej jawanizacji (zwłaszcza po tym, jak wiceprezydent Indonezji, sumatrzański polityk Mohammad Hatta opuścił rząd), a także w kontekście pogłębiających się problemów gospodarczych, w prowincji Sumatra Centralna w 1956 r. zbuntowani wojskowi utworzyli tzw. Radę Banteng, która zaczęła przejmować władzę w prowincji. Aby osłabić działania rebeliantów, rząd centralny w 1957 r. podzielił Sumatrę Centralną na trzy prowincje: Jambi, Sumatra Zachodnia i Riau, a w kolejnych latach zlikwidował lokalną rebelię.

Obszar prowincji Riau w latach 1957–2002 obejmował środkowo-wschodnią Sumatrę i pobliskie wyspy położone na Morzu Południowochińskim. Riau ma długą tradycję państwowości w okresie poprzedzającym kolonizację holenderską i powstanie Indonezji. Na tym obszarze funkcjonowały sułtanaty malajskie Siak i Lingga-Riau. Rdzenną ludnością Riau są głównie Malajowie, ale także Batakowie i Minangkabau. W wyniku migracji Riau jest również zamieszkiwane, zwłaszcza od czasów rządów Suharto, przez wielu Jawajczyków, z których część przybyła do pracy w przemyśle wydobywczym. Riau ma bardzo duże znaczenie gospodarcze, ponieważ znajdują się tam największe eksploatowane złoża ropy naftowej w Indonezji i jedno z największych złóż gazu ziemnego⁴⁵. Ponadto w sumatrzańskim Riau produkowany jest olej palmowy, zaś na wyspach Riau rozwijają się farmy morskie i przemysł turystyczny. Wyspiarska część Riau jest położona strategicznie – na najbardziej ruchliwym szlaku żeglugowym w świecie, stanowi „wrota” do Cieśniny Malakka.

Podczas rządów Suharto rdzenna ludność Riau była niezadowolona z migracji Jawajczyków i licznych wywłaszczeń ziemi. Wielu

⁴³ Ustawa Republiki Indonezji nr 25 z 2002 r.

⁴⁴ Zob. np. K. Trzeciński, *Institutional Engineering and Hybrid Power-sharing in Divided Societies: The Cases of Indonesia and Sub-Saharan Africa*, Brill – Vandenhoeck & Ruprecht Verlage, Göttingen 2024, zwłaszcza s. 307–309.

⁴⁵ R.I. Zainal, *Mandated Corporate Social Responsibility (CSR) in Indonesia: Institutional and stakeholder perspectives*, Melbourne 2015.

mieszkańców Riau uważało, że ich mała ojczyzna jest eksploatowana przez zdominowane przez Jawajczyków władze państwowe, ponieważ niewielka część zysków z wydobywania zasobów naturalnych wraca do regionu. Rozwój przemysłu wydobywczego w Riau nie przełożył się wprost proporcjonalnie na wzrost dobrobytu rdzennych mieszkańców. W tych okolicznościach i w ogólnoindoinezyjskim konfliktowym kontekście politycznym w 1998 r., po upadku Suharto, uaktywnił się Ruch Wolnego Riau (Gerakan Riau Merdeka, GRM), organizacja separatystyczna, której celem było pokojowe osiągnięcie niepodległości Riau lub szerszej autonomii w ramach Indonezji⁴⁶.

Ruch separatystyczny rozwinął się jednak na sumatrzańskim obszarze Riau, a nie na wyspiarskim Riau (zwanym niekiedy Kepri). Elity Kepri nie widziały żadnych korzyści z uczestnictwa w nim. Po pierwsze, powodzenie secesji całej prowincji Riau od Indonezji i utworzenie niezależnego państwa Riau wydawało im się bardzo mało prawdopodobne. Po drugie, gdyby elity Kepri stanęły po stronie elit sumatrzańskiego Riau przeciwko rządowi centralnemu, mogłoby to mieć negatywne konsekwencje dla Kepri na płaszczyźnie inwestycji i rozwoju. Po trzecie, stolica prowincji Riau, Pekanbaru, znajduje się na Sumatrze, przedstawiciele Kepri w administracji prowincji byli w mniejszości, a mieszkańcy Kepri „twierdzili, że we wspólnej prowincji czują się jak obywatele polityczni drugiej kategorii”⁴⁷. Ogólnie rzecz biorąc, status elit Kepri w prowincji Riau był niższy niż elit z części sumatrzańskiej i prawdopodobnie pozostałby taki, gdyby separatyści z Sumatry zdołali uzyskać niepodległość dla całej prowincji, dlatego też przyłączenie się do działalności separatystycznej nie leżało w interesie elit Kepri.

Elity te dostrzegły jednak inną zaletę w separatyzmie rozwijającym się w sumatrzańskim Riau. Mianowicie wykorzystały go, by dążyć na poziomie władzy centralnej do oddzielenia wyspiarskiej części Riau od sumatrzańskiego Riau i utworzenia własnej, odrębnej prowincji, co przyniosłoby nowe stanowiska administracyjne i możliwość niezależnego zarządzania funduszami. W konsekwencji elity Kepri postrze-

⁴⁶ T. Jones, *Culture, Power, and Authoritarianism in the Indonesian State: Cultural Policy across the Twentieth Century to the Reform Era*, Brill, Leiden 2013, s. 189, 231; C. Faucher, *Contesting boundaries in the Riau Archipelago*, w: H.S. Nordholt, G. van Klinken (red.), *Renegotiating boundaries: Local politics in post-Suharto Indonesia*, Leiden 2014, s. 445; C. McCall, *Riau's separatist leader prefers peace*, „The Christian Science Monitor” [online] 16.08.2000, <https://www.csmonitor.com/2000/0816/p7s2.html>; M. Amri, F. Rianto, *State formation and state capacity in the Riau Islands province*, w: *The Riau Islands: Setting sail*, red. F.E. Hutchinson, S.D. Negara, Singapore 2021, s. 193.

⁴⁷ E. Kimura, *Proliferating Provinces: Territorial Politics in Post-Suharto Indonesia*, „South East Asia Research” 2010, t. 18, nr 3, s. 437, <https://doi.org/10.5367/sear.2010.0005>.

gały separatyzm w sumatrzańskim Riau jako szansę na uzyskanie samorządności politycznej i gospodarczej. Według Ehito Kimury, niektórzy członkowie elit Kepri przekonali rząd prezydent Megawati Soekarnoputri oraz indonezyjskie służby bezpieczeństwa, że separatyzm w sumatrzańskim Riau jest „kwestią bezpieczeństwa narodowego”⁴⁸ i – z dużym prawdopodobieństwem – dzięki temu uzyskali poparcie władz Indonezji dla idei utworzenia własnej prowincji poprzez odłączenie wyspiarskiej części Riau od sumatrzańskiego Riau. W rezultacie w 2002 r. powołana została nowa prowincja Wysp Riau⁴⁹.

Przypadek Riau dowodzi braku spójności interesów elit wewnątrzgrupowych. Chociaż zarówno w obecnych prowincjach Riau, jak i Wyspy Riau główną grupą etniczną są Malajowie (od 2020 r. – odpowiednio ok. 33% i 30%)⁵⁰, a cały obszar Riau jest ich ojczyzną, rozłam dotyczący poparcia dla separatyzmu i idei utworzenia odrębnej prowincji Wysp Riau uwypuklił poważne różnice w interesach tej grupy etnicznej, co zostało wzmocnione nierównym lub asymetrycznym dostępem do dóbr politycznych i gospodarczych różnych regionalnych części elit malajskich oraz faktem, że – pomimo dużego udziału Malajów w populacji obu prowincji Riau – znaczna część ich mieszkańców to obecnie osoby niebędące Malajami, w tym imigranci jawajscy (odpowiednio ok. 29% i 25% dla sumatrzańskiego Riau oraz Wysp Riau)⁵¹. W ten sposób osadnictwo Jawajczyków skutecznie przyczyniło się do osłabienia dominacji etnicznej Malajów na całym obszarze Riau.

UTWORZENIE NOWYCH PROWINCJI W SYTUACJI ISTNIENIA ANTAGONIZMÓW WEWNĄTRZGRUPOWYCH PRZY ZASTOSOWANIU „KREATYWNEJ KSIĘGOWOŚCI ETNICZNEJ”

Utworzenie nowych prowincji indonezyjskich poprzez podział prowincji może nastąpić, gdy subsegmenty etniczne zamieszkujące tę samą prowincję są ze sobą antagonizowane. Tak było w przypadku wydzielienia w 2000 r. dwóch prowincji – Banten z Jawy Zachodniej⁵² i Wyspy Banga i Belitung z Sumatry Południowej⁵³.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 439–440.

⁴⁹ Ustawa Republiki Indonezji nr 25 z 2002 r.

⁵⁰ Badan Pusat Statistik, *Kewarganegaraan Suku Bangsa, Agama, Bahasa, Jakarta* 2010.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Ustawa Republiki Indonezji nr 23 z 2000 r.

⁵³ Ustawa Republiki Indonezji nr 27 z 2000 r.

W obu przypadkach spory pojawiły się w relacjach między dominującym subsegmentem, zamieszkującym główną część starej prowincji, a subsegmentem mniejszościowym z jej części przygranicznej. W obu przypadkach były to zatem spory między elitami peryferii, które czuły się odsunięte od polityki prowincji, niedoreprezentowane w jej rządzie i nie miały wystarczających możliwości realizacji swoich interesów, a elitami centrum, zajmującymi uprzywilejowaną pozycję we władzach prowincji, co przekładało się na dostęp do różnych dóbr. Powodowało to wzrost frustracji wśród elit mniejszościowego subsegmentu, stopniowe oddalanie się od siebie elit subsegmentów i dążenie mniejszościowego subsegmentu do uzyskania własnej prowincji. Elity mniejszościowego subsegmentu w obu przypadkach chciały osłabić lub zerwać więzi polityczne z dominującym subsegmentem i dążyły do wydzielenia nowych prowincji, które to działanie było na rękę rządowi centralnemu, ponieważ służyło wzmocnieniu podziałów wewnątrzgrupowych i w rezultacie rozbiciu lub przeciwdziałaniu (potencjalnej) jedności wewnątrzgrupowej przy wykorzystaniu istniejących antagonizmów.

W tych przypadkach wydzielenie nowych prowincji dla mniejszościowych subsegmentów etnicznych wiązało się z uznaniem i podkreśleniem ich odrębności etnicznej. Miało to istotne znaczenie, gdyż odnosiło się do największych, po Jawajczykach, grup etnicznych zamieszkujących Indonezję – Sundajczyków oraz Malajów. W rezultacie Banteńcy, którzy historycznie stanowili część grupy etnicznej Sundajczyków, obecnie są uznawani w Indonezji za odrębną grupę etniczną. Analogicznie – malajskie subsegmenty Bangka i Belitung oficjalnie uzyskiwały status odrębnych grup etnicznych⁵⁴.

Polityka formalnego uznawania za odrębne subsegmentów etnicznych innych aniżeli Jawajczycy, szczególnie dużych, służy głównie interesom Jawajczyków, ponieważ powoduje, że procentowy udział segmentów innych niż Jawajczycy w ogólnej populacji Indonezji „sztucznie” maleje, Jawajczyków zaś, największej grupy etnicznej, ale stanowiącej „zaledwie” ok. 40% populacji, staje się bardziej znaczący. Tę politykę można nazwać „kreatywną księgowością etniczną”.

Podobne do siebie przypadki wydzielenia prowincji Banten z Jawy Zachodniej oraz prowincji Wyspy Bangka i Belitung z Sumatry Południowej przypominają omówiony wcześniej przypadek wydzielenia prowincji Wyspy Riau z Riau, ale jednocześnie różnią się zasadniczo,

⁵⁴ A. Ananta, A.E. Nurvidya, H.M. Sairi, H. Nur Budi, P. Agus, *Demography of Indonesia's ethnicity*, Singapore 2015, s. 100, 236–238.

ponieważ nowo wydzielone prowincje nie doświadczyły poważnego konfliktu separatystycznego, tak jak Riau.

Warto przyrzeć się bliżej przypadkowi oddzielenia prowincji Wyspy Bangka i Belitung od Sumatry Południowej, który ze względu na złożoność kwestii malajskiej jest bardziej skomplikowany niż prowincji Banten wydzielonej z Jawy Zachodniej. Formalne oddzielenie Malajów Bangka i Malajów Belitung od Malajów, Malajów Palembang oraz tzw. Malajów górskich zamieszkujących Sumatrę Południową jest przykładem podziału ludności malajskiej wzdłuż linii długotrwałych różnic wewnątrzgrupowych, które z czasem zostały wzmocnione różnymi animozjami między elitami i mieszkańcami wysp Bangka i Belitung a ludnością sumatrzańską części prowincji i uwidoczniły się w niepodległej Indonezji. Mieszkańcy wysp żywili urazę do elit sumatrzańskich, ponieważ gubernatorzy wspólnej prowincji Sumatry Południowej, podobnie jak większość funkcjonariuszy instytucji publicznych, byli wybierani spośród mieszkańców Sumatry Południowej, a mieszkańcy wysp musieli załatwiać najważniejsze sprawy administracyjne w odległym Palembang, stolicy Sumatry Południowej⁵⁵. Jednak jeszcze istotniejsze były ekonomiczne podstawy antagonizmów. Wyspy Bangka i Belitung mają dobrze rozwiniętą gospodarkę, opartą głównie na rybołówstwie, produkcji pieprzu, kauczuku i oleju palmowego, a także wydobywaniu cyny. Lokalne elity nie chciały dzielić się korzyściami z eksploatacji własnych zasobów, zwłaszcza cyny, z elitami z Sumatry⁵⁶, zwłaszcza że wydobywanie tego surowca stopniowo malało.

KONKLUZJE

Wdrożenie w Indonezji takich mechanizmów jak fragmentacja struktury terytorialnej w drodze mnożenia zdecentralizowanych jednostek terytorialnych na różnych szczeblach władzy; pierwotne przeniesienie znacznej części uprawnień i obowiązków władzy publicznej z poziomu centralnego i prowincjonalnego na poziom dystryktów i okręgów miejskich; wprowadzenie bezpośredniego wyboru członków najwyższych organów władzy prowincji, dystryktów i okręgów miejskich; późniejsze wycofanie niektórych ważnych uprawnień i obowiązków władzy

⁵⁵ M. Sakai, *Resisting the mainland: The formation of the province of the Bangka-Belitung (Babel)*, w: D. Kingsbury, H. Aveling (red.), *Autonomy and Disintegration in Indonesia*, Routledge, London 2003, s. 189–200, <https://doi.org/10.4324/9781315016139>.

⁵⁶ H.S. Nordholt, *Renegotiating boundaries: Access, agency and identity in post-Soeharto Indonesia*, „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde” 2003, t. 159, nr 4, s. 571.

publicznej z poziomu dystryktów i okręgów miejskich i ich przeniesienie na poziom prowincji; wydzielenie nowych prowincji z większych prowincji, które doświadczyły konfliktów międzysegmentowych lub konfliktów między segmentami a władzą centralną oraz utworzenie nowych prowincji w sytuacji istnienia antagonizmów wewnątrzgrupowych przy zastosowaniu „kreatywnej księgowości etnicznej” wywołało istotne efekty o charakterze centrypetalnym. Warto zwrócić uwagę na te z nich, które są już dobrze widoczne.

I. Fragmentacja struktury terytorialnej i regionalna proliferacja przyczyniły się do powstania terytorialnych koalicji międzyetnicznych w miejscach, w których zamieszkują członkowie różnych segmentów społecznych, a ich elity były zainteresowane utworzeniem nowej prowincji lub dystryktów. Takie koalicje, po utworzeniu nowej jednostki administracyjnej, mogły wspólnie nią rządzić. Inny, bardziej znaczący, centrypetalny efekt *pemekaran* polegał na tym, że rzeczywiste lub potencjalne interesy całych segmentów zostały przeorientowane na interesy związane z poziomem lokalnym, gdzie elity subsegmentów mogą skupić się na poszukiwaniu renty, ale gdzie mają również określone obowiązki, za które są rozliczane przez wyborców. W niektórych przypadkach skutki regionalnej proliferacji, takie jak podział segmentów pomiędzy różne jednostki administracyjne, konieczność współpracy elit z różnych segmentów w ramach wspólnej jednostki oraz dostęp do korzyści materialnych, pomogły osiągnąć główny cel dzielenia się władzą, a mianowicie ograniczyć sytuacje konfliktowe, w tym działania separatystyczne (głównym przykładem jest tu obszar Riau).

II. Bardzo istotne są centrypetalne efekty przyjęcia reformy decentralizacyjnej w 1999 i jej korekty w 2014 r. Decentralizacja w Indonezji została przeprowadzona w sposób niezwykle pomysłowy z punktu widzenia rozbijania rzeczywistej lub potencjalnej jedności interesów wewnątrz grup etnicznych. Najlepiej widać to zwłaszcza w przypadku zarządzania zasobami. Po pierwsze, na początku reformy decentralizacyjnej rząd centralny przekazał zarządzanie górnictwem, zasobami leśnymi, sprawami morskimi i rybołówstwem lokalnym politykom na szczeblu niższym niż prowincje. Nastąpiło to w warunkach mnożenia ośrodków władzy. Wzrost liczby dystryktów i okręgów miejskich skutkował wzmocnieniem podziałów wewnątrzetnicznych dzięki rozwojowi interesów lokalnych subsegmentów w ramach grup etnicznych. W nowym kontekście terytorialnym i decentralizacji zasoby nie stanowiły domniemanego dobra całej grupy etnicznej zamieszkującej na przykład daną prowincję, ale tylko tej jej części, która żyła na konkretnym

obszarze. Elity polityczne tego obszaru nie były przedstawicielami całej grupy etnicznej i nie miały żadnego interesu, ani nawet podstaw prawnych, aby dzielić się korzyściami, jakie może przynieść eksploatacja zasobów, z całą grupą etniczną, do której przynależą. Tak więc decentralizacja w formie przyjętej w 1999 r. przyczyniła się do osłabienia relacji między elitami w obrębie tych samych grup etnicznych na poziomach prowincji oraz dystryktów (i okręgów miejskich), a także do politycznej i ekonomicznej niezależności tych ostatnich od tych pierwszych. Kilkanaście lat kontroli władz lokalnych nad zasobami spowodowało taki rozpad interesów grup etnicznych na interesy lokalnych subsegmentów, że rzeczywista lub potencjalna jedność elit segmentowych przed reformą decentralizacyjną w 1999 nie była już, z punktu widzenia rządu centralnego, znaczącym problemem w 2014 r., gdy władza nad zasobami została bez poważniejszych protestów odebrana elitom lokalnych subsegmentów i przekazana na poziom prowincji. Przyczyniło się to do dalszego pogłębiania podziałów w obrębie grup etnicznych. W ten sposób podziały tworzone na poziomie wewnątrzetnicznym wyraźnie zmniejszały ryzyko konfliktów na poziomie relacji między różnymi grupami etnicznymi lub nimi a władzą centralną.

Identyfikacja tego zjawiska w Indonezji odpowiada ustaleniom poczynionym w Nigerii przez Horowitza, który twierdzi, że „konflikt międzyetniczny można zmniejszyć poprzez reguły, które pogłębiają konflikt wewnątrzetniczny”, dodając, że „jeśli konflikt wewnątrzetniczny stanie się bardziej widoczny, może to zmniejszyć energię potrzebną do konfliktu z innymi grupami”⁵⁷. Rząd centralny w Indonezji zdołał osiągnąć taki efekt centrypetalny, dwukrotnie rozbijając jedność interesów elit wewnątrzetnicznych, poprzez kolejne dawanie lub pozbawianie ich odmiennych części ważnych uprawnień władztwa.

III. Wśród wstępnych efektów centrypetalnych wprowadzenia bezpośrednich wyborów zwierzchników prowincji i dystryktów oraz okręgów miejskich, a także ustanowienia zasady wspólnego startu w wyborach kandydatów na zwierzchników i kandydatów na ich zastępców, jak również utrudnienia startu niezależnym kandydatom, są wzrost współpracy międzyetnicznej (i międzyreligijnej) na obszarach etnicznie (a czasem także religijnie) heterogenicznych oraz tworzenie przedwyborczych sojuszy różnych partii politycznych (głównie nacjonalistycznych i islamskich). Zwycięskie sojusze zmieniają się z kolei po wyborach w rządzące koalicje, choć te nie zawsze funkcjonują skutecznie.

⁵⁷ D.L. Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, s. 598.

IV. Warto również zwrócić uwagę na efekty centrypetalne mechanizmu wydzielania nowych prowincji z obszarów konfliktu widoczne na przykładzie Riau. Riau jest obszarem o ogromnym znaczeniu gospodarczym dla Indonezji, jednocześnie znanym ze swojego oporu wobec władzy centralnej, w tym z tendencji separatystycznych. Te przesłanki, w połączeniu z rozłamem wśród elit malajskich i ograniczeniem ich regionalnej dominacji poprzez migrację Jawajczyków, przyczyniły się do skutecznego wydzielenia prowincji Wyspy Riau z Riau. Wydzielenie nowej prowincji ze starej, większej prowincji było z pewnością zamierzone przez władze centralne w celu ukarania separatystów i stanowiło ostrzeżenie dla elit innych obszarów Indonezji, znanych z tendencji separatystycznych (np. Aceh). W tym kontekście podział obszaru Riau na dwie prowincje mógł stać się symbolem negatywnych skutków, jakie działalność separatystyczna może przynieść samym separatystom.

Przypadek Wysp Riau pokazuje na przykładzie Malajów, że dążenie do utworzenia nowej prowincji może skutecznie przyczynić się do wzmocnienia podziałów wewnątrzgrupowych. Wydzielenie Wysp Riau dało części elit malajskich, które wcześniej nie miały „własnej” prowincji, dostęp do większych korzyści niż te, które wcześniej uzyskiwała ona w ramach większej prowincji, w tym do nowych stanowisk (również gubernatora lub jego zastępcy), procesu decyzyjnego i niezależnych zasobów finansowych, a tym samym doprowadziło do wzmocnienia pozycji lokalnych elit. Kluczowe znaczenie dla tego wzmocnienia miało na przykład ustanowienie stolicy nowej prowincji⁵⁸. Utworzenie prowincji Wysp Riau doprowadziło również do tego, że elity malajskie tego obszaru, zamiast współpracować w ramach jednej prowincji z elitami malajskimi z Sumatry, skupiły swoją uwagę na kwestiach lokalnych i pogłębiły współpracę z elitami innych grup etnicznych, w tym z Jawajczykami⁵⁹.

Kazus Riau dowodzi, że wydzielenie nowych prowincji z obszarów, które doświadczyły prób uzyskania szerszej autonomii, konfliktów między segmentami i (lub) segmentami a rządem centralnym oraz separatyzmu, może przynieść takie efekty centrypetalne jak przeciwdziałanie wzrostowi separatyzmu i rozbijanie jedności grup etnicznych poprzez nagradzanie elit niektórych subsegmentów większym dostępem do korzyści politycznych i ekonomicznych w ramach nowej prowincji (tak jak w przypadku Malajów z wyspiarskiej części Riau),

⁵⁸ R. Istania (*How do ethnic groups compete*) zwraca uwagę na to zjawisko m.in. na przykładzie prób utworzenia nowej prowincji na Jawie (Cirebon, zdominowanej przez grupę Cirebon), z terenów obecnie znajdujących się w prowincji Jawa Zachodnia.

⁵⁹ Autor uzyskał tę informację podczas wywiadu z politologiem pochodzącym z Riau.

a także zmuszanie elit największego segmentu (Malajów) do lokalnej współpracy politycznej z elitami mniejszych segmentów, w tym z imigrantami z Jawy. W nowym reżimie terytorialnym i administracyjnym powstałym po wydzieleniu danej prowincji rząd centralny staje się głównym „zewnątrznym” partnerem współpracy dla elit politycznych głównej grupy etnicznej w nowej prowincji w miejsce elit tej samej grupy etnicznej, ale reprezentujących inną część większego regionu.

V. Na koniec warto podkreślić znaczenie centrypetalnych efektów utworzenia nowej prowincji w sytuacji istnienia antagonizmów wewnątrzgrupowych przy zastosowaniu „kreatywnej księgowości etnicznej”. Jak dowodzi przedstawiony kazus Sumatry Południowej i Wysp Banga i Belitung, rząd centralny wykorzystał animozje między subsegmentami w obrębie grupy etnicznej Malajów, aby grupę tę dalej dzielić terytorialnie i administracyjnie. Wydzielenie z Sumatry Południowej nowej prowincji dało elitom Malajów Bangka i Malajów Belitung formalnie równy status w Indonezji z sumatrzańskimi elitami malajskimi, osłabiło więzi z nimi i wzmocniło relacje z rządem centralnym, który przydziela nowej prowincji środki finansowe i zapewnia ich większy napływ na wyspy Bangka i Belitung niż wówczas, gdy były one częścią prowincji Sumatra Południowa⁶⁰. Ponadto w nowej prowincji rozwinęła się współpraca polityczna między elitami Malajów Bangka i Malajów Belitung a elitami innych grup etnicznych zamieszkujących wyspy, w tym imigrantami z Jawy. Jak zauważył jeden z indonezyjskich rozmówców: „Ponieważ to rząd w Dżakarcie, zdominowany przez Jawajczyków, zapewnia nowym prowincjom środki finansowe, a miejscowe elity są wdzięczne za możliwość ich utworzenia, nie chcą mieć złych relacji ze społecznością migrantów jawajskich”.

W przypadku okrojonej prowincji Sumatra Południowa odsetek Jawajczyków w jej populacji wzrósł w porównaniu ze stanem sprzed wydzielenia prowincji Wyspy Bangka i Belitung. Jawajczycy stali się więc największą grupą etniczną w Sumatrze Południowej⁶¹. Efekt ten został jednak osiągnięty sztucznie, dzięki wcześniej wspomnianemu zjawisku „kreatywnej księgowości etnicznej”, zgodnie z którym różne subsegmenty wśród ludności malajskiej (zwłaszcza Malajów i Malajów Palembang) są klasyfikowane jako odrębne grupy etniczne.

Wszystkie wskazane efekty przeobrażeń struktury terytorialnej i decentralizacji mieszczą się w logice centrypetalizmu, zgodnie z którą w wieloetnicznym społeczeństwie można skutecznie zarządzać konflik-

⁶⁰ M. Sakai, *Resisting the mainland, passim*; H.S. Nordholt, *Renegotiating boundaries*, s. 569.

⁶¹ A. Ananta, A.E. Nurvidya, H.M. Sairi, H. Nur Budi, P. Agus, *Demography of Indonesia's ethnicity*, s. 111.

tami w drodze osłabiania wewnętrznej jedności poszczególnych segmentów etnicznych, przy jednoczesnym instytucjonalnym zmuszaniu ich elit do międzyetnicznej współpracy. Działania te przyczyniają się do stabilizowania sytuacji politycznej, co w przypadku Indonezji przebiega głównie pod dyktando głównej grupy etnicznej, Jawajczyków. Przyszłe badania tej problematyki mogłyby się skupiać na odpowiedzi na pytania, czy w dalszej perspektywie stabilizacja polityczna będzie służyła przede wszystkim interesom dominującego segmentu etnicznego, w jakim stopniu wyjaśnione w artykule mechanizmy długofalowo osłabiają tożsamość etniczną członków grup mniejszościowych, a także czy i jakie inne zagrożenia dla mniejszości mogą one rodzić.

BIBLIOGRAFIA

Źródła. Akty normatywne

- Konstytucja Republiki Indonezji z 1945 r.
Konstytucja Republiki Indonezji z 1945 r. (z późniejszymi zmianami).
Ustawa Republiki Indonezji nr 22 z 1999 r.
Ustawa Republiki Indonezji nr 25 z 1999 r.
Ustawa Republiki Indonezji nr 46 z 1999 r.
Ustawa Republiki Indonezji nr 23 z 2000 r.
Ustawa Republiki Indonezji nr 27 z 2000 r.
Ustawa Republiki Indonezji nr 38 z 2000 r.
Ustawa Republiki Indonezji nr 25 z 2002 r.
Ustawa Republiki Indonezji nr 32 z 2004 r.
Ustawa Republiki Indonezji nr 28 z 2009 r.
Ustawa Republiki Indonezji nr 23 z 2014 r.
Ustawa Republiki Indonezji nr 1 z 2015 r.

Literatura

- Aman A., Tomsa D., *The constitutional and legislative foundations of Indonesia's electoral regime*, w: M. Crouch (red.), *Constitutional Democracy in Indonesia*, Oxford University Press, Oxford 2023.
Amri M., Rianto F., *State formation and state capacity in the Riau Islands province*, w: F.E. Hutchinson, S.D. Negara (red.), *The Riau Islands: Setting sail*, Singapore 2021.
Ananta A., Nurvidya A.E., Sairi H.M., Nur Budi H., Agus P., *Demography of Indonesia's ethnicity*, Singapore 2015.
Badan Pusat Statistik, *Kewarganegaraan Suku Bangsa, Agama, Bahasa, Jakarta* 2010.
Booth A., *Splitting, splitting and splitting again: A brief history of the development of regional government in Indonesia since independence*, „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde” 2011, t. 167, nr 1, <https://doi.org/10.1163/22134379-90003601>.

- Butt S., *The Indonesian Constitutional Court: Reconfiguring Decentralization for Better or Worse?*, „Asian Journal of Comparative Law” 2019, t. 14, nr 1, <https://doi.org/10.1017/asjcl.2018.19>.
- C. McCall, *Riau's separatist leader prefers peace*, „The Christian Science Monitor” [online] 16.08.2000, <https://www.csmonitor.com/2000/0816/p7s2.html>.
- Digdowiseiso K., Murshed S.M., Bergh S.I., *What Drives Regional Proliferation in Indonesia? Assessing the Role of Institutions*, „Lex Localis-Journal of Local Self-Government” 2022, t. 20, nr 1, [https://doi.org/10.4335/20.1.27-54\(2022\)](https://doi.org/10.4335/20.1.27-54(2022)).
- Faucher C., *Contesting boundaries in the Riau Archipelago*, w: H.S. Nordholt, G. van Klinken (red.), *Renegotiating boundaries: Local politics in post-Suharto Indonesia*, Leiden 2014.
- Fitriani F., Hofman B., Kaiser K., *Unity in diversity? The creation of new local governments in a decentralising Indonesia*, „Bulletin of Indonesian Economic Studies” 2005, t. 41, nr 1, <https://doi.org/10.1080/00074910500072690>.
- Horowitz D.L., *Constitutional Change and Democracy in Indonesia*, Cambridge University Press, Cambridge 2013.
- Horowitz D.L., *Ethnic Power Sharing: Three Big Problems*, „Journal of Democracy” 2014, t. 25, nr 2.
- Horowitz D.L., *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, Berkeley 1985.
- Istania R., *How do ethnic groups compete for a new province in a decentralized Indonesia?*, „Asian Journal of Political Science” 2021, t. 29, nr 3.
- Jones T., *Culture, Power, and Authoritarianism in the Indonesian State: Cultural Policy across the Twentieth Century to the Reform Era*, Brill, Leiden 2013.
- Kimura E., *Proliferating Provinces: Territorial Politics in Post-Suharto Indonesia*, „South East Asia Research” 2010, t. 18, nr 3, <https://doi.org/10.5367/sear.2010.0005>.
- Mietzner M., *Indonesia's decentralization: The rise of local identities and the survival of the nation-state*, w: H. Hill (red.), *Regional dynamics in a decentralized Indonesia*, Singapore 2014.
- Nordholt H.S., *Renegotiating boundaries: Access, agency and identity in post-Soeharto Indonesia*, „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde” 2003, t. 159, nr 4.
- Pierskalla J.H., *Splitting the Difference? The Politics of District Creation in Indonesia*, „Comparative Politics” 2016, t. 48, nr 2, <https://doi.org/10.5129/001041516817037754>.
- Sakai M., *Resisting the mainland: The formation of the province of the Bangka-Belitung (Babel)*, w: D. Kingsbury, H. Aveling (red.), *Autonomy and Disintegration in Indonesia*, Routledge, London 2003, <https://doi.org/10.4324/9781315016139>.

- Tomsa D., *Toning down the 'big bang': The politics of decentralisation during the Yudhoyono years*, w: *The Yudhoyono presidency: Indonesia's decade of stability and stagnation*, E. Aspinall, M. Mietzner, D. Tomsa (red.), Singapore 2015.
- Trzciński K., *Centripetalizm – integrujący system polityczny dla państw wieloetnicznych: Zarys teorii empirycznej*, „Studia Polityczne” 2015, t. 39, nr 3.
- Trzciński K., *Consociationalism Meets Centripetalism: Hybrid Power-Sharing*, „Nationalism and Ethnic Politics” 2022, t. 28, nr 3, <https://doi.org/10.1080/13537113.2021.2004761>.
- Trzciński K., *Institutional Engineering and Hybrid Power-sharing in Divided Societies: The Cases of Indonesia and Sub-Saharan Africa*, Brill – Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, Göttingen 2024.
- Trzciński K., *Ograniczanie konfliktów w Nigerii i Indonezji: Hybrydowy model power-sharing*, Elipsa Dom Wydawniczy, Warszawa 2019.
- Trzciński K., *Power-sharing in Indonesia: Stability through hybridity*, w: A.W. Jelonek (red.), *Power-sharing in the Divided Asian Societies*, V&R unipress, Göttingen 2023.
- Trzciński K., *The Centripetal Spatial Vote Distribution Requirement in Presidential Elections: The Cases of Nigeria and Indonesia*, „Acta Asiatica Varsoviensia” 2017, t. 30, nr 1.
- Trzciński K., *Wymóg uzyskania terytorialnego rozłożenia głosów (poparcia) w wyborach prezydenckich*, „Athenaeum. Polskie Studia Polityczno-polologiczne” 2016, t. 49, <https://doi.org/10.15804/athena.2016.49.07>.
- Zainal R.I., *Mandated Corporate Social Responsibility (CSR) in Indonesia: Institutional and stakeholder perspectives*, Melbourne 2015.

Krzysztof Trzciński – full professor. He works at the Institute of the Middle and Far East at the Faculty of International and Political Studies of the Jagiellonian University in Krakow. His research focuses on conflict mitigation in multiethnic societies (including the performance of political institutions, especially of power-sharing type); various aspects of democratization, citizenship, and separatism; political philosophy and the meaning of concepts. He conducts field studies in African and Asian countries. He is a tutor at the Collegium Invisibile and a member of Clare Hall College, University of Cambridge.

Krzysztof Trzciński – profesor dr hab. Pracuje w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Bada sposoby ograniczania konfliktów w społeczeństwach wieloetnicznych (w tym efektywność rozwiązań ustrojowych, zwłaszcza typu power-sharing); różne aspekty demokratyzacji, obywatelstwa i separatyzmu; filozofię polityczną i znaczenie pojęć. Prowadzi studia terenowe w państwach Afryki i Azji. Jest tutorem Collegium Invisibile i członkiem Kolegium Clare Hall Uniwersytetu Cambridge.